

Kulttuurissa jo osallistuminen on merkitystä

23.9.2026

Urheilussa puhe laajasta perustasta on lähes itsestään selvää. Mitä enemmän harrastajia, sitä enemmän potentiaalia, kilpailua ja mahdollisuuksia siihen, että joukosta nousee poikkeuksellisia yksilöitä. Ajatus tuntuu loogiselta, koska urheilussa toiminta rakentuu näkyvästi etenemisen, vertailun ja huipulle nousemisen varaan. Kulttuurissa sama käsite kuulostaa tutulta, mutta tarkoittaa jotakin olennaisesti muuta. Vaikka myös kulttuurissa puhutaan laajasta perustasta, sillä ei viitata reserviin, josta parhaat seuloutuvat esiin, vaan siihen kenttään, jossa kulttuuri elää, kiertää ja saa merkityksensä.

Tässä erossa ei ole kyse vain sanavalinnasta, vaan kahdesta erilaisesta tavasta ymmärtää osallistumista, arvoa ja yhteiskunnallista merkitystä. Jos kulttuurin perustaa tarkastellaan urheilun logiikalla, syntyy helposti oletus, että sen arvo määräytyy sen mukaan, kuinka tehokkaasti se tuottaa näkyviä huippuja, ammattilaisia tai poikkeuksellisia tekijöitä. Kulttuurissa perusta ei kuitenkaan ole polun alku vaan se tila, jossa merkitykset rakentuvat, siirtyvät ja uusiutuvat myös silloin, kun mitään etenemistä kohti huippua ei tapahdu.

Urheilun perusta on mahdollisuutta

Urheilussa laajan perustan idea on lähes itsestään selvä. Mitä enemmän lapsia, nuoria ja aikuisia liikkuu seuroissa, harjoittelee ja kilpailee, sitä suurempi on todennäköisyys, että joukosta nousee poikkeuksellisia yksilöitä. Tätä logiikkaa tukevat valmennusjärjestelmät, kilpailurakenteet ja lajikulttuurit, joissa eteneminen, valmennus ja resurssit on rakennettu näkyväksi ja tavoiteltavaksi. Vaikka vain harva saavuttaa huipun, koko järjestelmä saa oikeutuksensa osittain siitä mahdollisuudesta, että joku voi nousta seuraavalle tasolle.

Tässä mielessä urheilun perusta on luonteeltaan välineellinen. Sen arvo ei toki rajoitu huippu-urheiluun, koska liikunnalla on myös kasvatuksellisia, terveydellisiä ja yhteisöllisiä merkityksiä. Silti puhe laajasta pohjasta kytkeytyy urheilussa toistuvasti siihen, miten perustasta voi syntyä menestystä, mitaleita ja näkyviä esikuvia. Perusta hahmottuu joukkona, josta kilpailujärjestelmä seuloo eteenpäin parhaat, sitkeimmät ja motivoituneimmat. Laaja perusta on urheilussa samalla myös odotus tulevasta menestyksestä.

Kulttuurissa perusta ei johda ylöspäin

Kulttuurissa rakenne on toisenlainen. Harrastaminen, ammatillinen tekeminen, yhteisöllinen osallistuminen ja yleisönä oleminen eivät ole saman jatkumon portaita, vaan osittain erillisiä ja osittain toisiinsa limittyviä tapoja olla mukana kulttuurissa. Kuorossa laulava ei välttämättä harjoittele tullakseen oopperalaulajaksi, kansalaisopiston kuvataidekurssille osallistuva ei hahmota itseään tulevana galleriataiteilijana, eikä aktiivinen konserttiyleisö ole “alkuvaiheen tekijäkuntaa”, joka odottaa siirtymistä näyttämölle. Kulttuurissa osallistuminen merkitsee usein pysyvää, merkityksellistä tapaa kuulua johonkin ilmaisun ja kokemisen maailmaan.

Kulttuuriharrastajaa ei odota seuraava taso samalla tavalla kuin urheilussa. Joillekin harrastus voi avata tien ammattiin, mutta kulttuurin kenttä ei rakennu tämän oletuksen varaan. Pikemminkin kyse on rinnakkaisista positioista, joissa tekeminen, kokeminen, oppiminen, jakaminen ja tulkinta tapahtuvat eri tavoin ilman, että yksi niistä olisi toista kehittyneempi tai oikeampi. Tästä näkökulmasta katsottuna kulttuurin perusta ei johda huipulle, koska se on jo itsessään kulttuurista toimintaa täydessä merkityksessään.

Perusta on itseisarvo

Juuri tästä syystä kulttuurin laaja perusta on itseisarvo. Se, että ihmisillä on mahdollisuus laulaa, kirjoittaa, maalata, tanssia, näytellä, lukea, kuunnella, katsoa ja tulkita, ei tarvitse oikeutuksekseen sitä, että osa osallistujista etenisi kohti jotakin korkeampaa tasoa. Kulttuurissa arvo syntyy ilmaisusta, kokemuksesta, jakamisesta ja siitä, että ihmiset voivat rakentaa suhdettaan maailmaan symbolisten muotojen kautta. Tutkimus harrastajaidentiteeteistä ja harrastajataiteesta onkin osoittanut, että tekemisen merkitys ei palaudu ammatilliseen tavoitteeseen, vaan liittyy identiteettiin, yhteisöön, tunteisiin, oppimiseen ja kokemukseen omasta toimijuudesta.

Tämä erottaa kulttuurin ratkaisevasti urheilusta. Siinä missä urheilua voidaan perustella osin sillä, että se mahdollistaa huiput, kulttuurissa perusta on itse kulttuurisen elämän ehto. Ilman laajaa osallistumista ei synny elävää suhdetta taiteeseen eikä sellaisia kulttuurisia käytäntöjä, joissa merkitykset siirtyvät, muuntuvat ja uusiutuvat. Kulttuurin perusta ei ole vain tuotannon tausta, vaan samalla vastaanoton, osallisuuden ja merkityksenantamisen kenttä. Se ei ole alempi taso, vaan koko järjestelmän elävä kudos.

Huippu tarvitsee perustan

Tämä ei tarkoita, etteikö kulttuurissa olisi huippuja. On mestariteoksia, poikkeuksellisia taiteilijoita, institutionaalisesti tunnustettuja toimijoita ja kenttiä, joilla näkyvyys, rahoitus ja arvostus kasaantuvat. Ratkaisevaa on kuitenkin se, että kulttuurissa huippu ei yksinään selitä perustaa eikä oikeuta sitä. Pikemminkin huippu saa merkityksensä vasta suhteessa siihen laajaan kulttuuriseen ympäristöön, jossa ilmaisun muodot, vastaanoton tavat, harrastuneisuus, koulutus, keskustelu ja arkinen osallistuminen jo tapahtuvat.

Ero näkyy myös siinä, millaisilla huippumittareilla eri aloja on totuttu tarkastelemaan. Urheilussa kansallista onnistumista arvioidaan olympiamitalien, arvokisamenestyksen ja kansainvälisten sijoitusten kautta. Kulttuurissa vastaavaa logiikkaa ei sovelleta samalla tavalla. Harva ajattelee, että kulttuurin arvo pitäisi osoittaa Nobel-palkinnoilla, Cannesin voitoilla tai muilla harvoille osuvilla tunnustuksilla, jotta sen laaja perusta voitaisiin nähdä merkityksellisenä. Juuri tämä paljastaa, kuinka toisenlainen kulttuurin suhde huippuun lopulta on.

Yksittäinen teos tai tekijä ei synny tyhjiössä. Jotta jotakin voidaan pitää merkittävänä, ympärillä täytyy olla kieliä, tyylejä, traditioita, yleisöjä, harrastajia, kriitikoita, opettajia, paikallisia toimijoita ja yhteisöjä, jotka tekevät teoksen ymmärrettäväksi ja sijoittavat sen osaksi laajempaa merkitysten verkostoa. Tässä mielessä kulttuurin huippu muistuttaa enemmän näkyvää solmukohtaa kuin pyramidin kärkeä. Se ei nouse muiden yläpuolelle lineaarisen etenemisen seurauksena, vaan tulee mahdolliseksi vain siksi, että ympärillä on monimuotoinen ja elävä kenttä.

Mitä tästä seuraa?

Ero on tärkeä siksi, että käsitteet ohjaavat myös politiikkaa, rahoitusta ja arviointia. Jos kulttuurista puhutaan urheilun logiikalla, syntyy helposti oletus, että osallistumisen arvo mitataan sillä, kuinka tehokkaasti se tuottaa ammattilaisia, kansainvälistä näkyvyyttä tai poikkeuksellisia yksilösuorituksia. Tällöin kulttuurin perustaa aletaan tarkastella reservinä, jota voidaan arvioida tuottavuuden, läpäisyn tai huippujen määrän mukaan. Tämä kaventaa väistämättä koko kenttää, koska kulttuurin merkitys ei synny vain siitä, mikä kohoaa esiin, vaan myös siitä, mikä pysyy arjessa, paikallisuudessa ja hitaasti rakentuvissa käytännöissä.

Kulttuuri ei kuitenkaan tarvitse pyramidia toimiakseen. Se tarvitsee tilaa erilaisille rytmeille, motiiveille ja osallistumisen tavoille. Se tarvitsee institutionaalisten huippujen lisäksi kuoroja, kirjastoja, harrastajateattereita, kansalaisopistoja, festivaaleja, paikallisia näyttämöitä, pieniä julkaisijoita, työväenopistoja, omakustanteita, avoimia työpajoja ja yleisöjä, jotka eivät ole matkalla minnekään muualle kuin siihen kokemukseen, jossa kulttuuri jo tapahtuu. Siksi kulttuuripolitiikan ja kulttuurikeskustelun olisi tunnistettava, että laaja perusta ei ole kulttuurissa pohja huipulle, vaan koko kentän olemassaolon muoto. Vasta silloin myös huippu voidaan nähdä oikeassa suhteessaan siihen maailmaan, josta se nousee ja jolle se lopulta merkitsee jotakin.

Kimmo Kulmala
SEAMK
Kirjoittaja toimi lehtorina SEAMKin urheiluliiketoiminnan tradenomikoulutuksessa ja Urheiluakatemia-vastaavana.

Artikkeli on osa sarjaa, jossa tarkastellaan urheilua, huippu-urheilua ja urheilujärjestelmää urheilupyramidi-käsitteen eri näkökulmista. Aiemmin ilmestyneet artikkelit:

Urheilun pyramidiHuippuun katsova urheiluHuippu-urheilun vie median ja sponsoreiden huomion(Opens in a new window)Seuratoiminnan arki pyramidin ehdoillaKulttuurin pyramidi ja sen rajat(Opens in a new window)(Opens in a new window)Huippu kulttuurissa ei taivu yhteen mittaanKulttuurin ja urheilun rahoituslogiikkaNäkyvyys ei mittaa kulttuurin arvoa

Lähteet ja luettavaa

Leino, M. (2013). Pelkkä amatööri? Musiikinharrastajan amatööri-identiteetin muodostuminen. *Etnomusikologian vuosikirja*, 25, 155–185.

Rohunen, U. (2002). *Harrastajataiteilijoiden taidekäsityksiä*. [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2002892579

Rubin, A., & Siivonen, K. (2011). *Kärjet tekevät aina reikiä seiniin, muuten ilma ummehtuu: Osallisuuden luova voima.* TUTU-eJulkaisuja, 3/2011. Turun yliopisto.

Ylinen, P. (2008). *Musiikkioppilaitokset harrastajaksi kasvamisen näyttämönä*. [Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto]. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe200806161571